

Körkérdés

Az írói becsület

A Huszadik Század szerkesztősége a magyar publicisztika több kiváló munkásához a következő felhívást intézte:

Budapest, 1912 április hó 3

Igen tisztelt Uram!

A Pesti Napló sztrájkjából és a Farkasházy-ügyből kifolyólag egy olyan probléma merült fel, melyre visszatérni — a kedélyek lecsendesülése után — bizonyos fontossággal bír, úgy a politika, mint a publicisztika szempontjából.

Az említett események izgalmi között a sajtó és a közvélemény egy része hevesen megtámadott egy politikust, aki névtelenül politikai meggyőződésével ellentétes vezércikkeket írt, egy a pártját állandóan támadó kormánypárti lapba, nyilván azért, hogy pénzt szerezzen.

Ezzel szemben a közvélemény egy másik része — inkább társadalmilag, mint a nyilvánosság előtt — védelembe vette az említett hírlapírót, így okoskodva. a hírlapíró morálja miért legyen fejlettebb és szigorúbb, mint a küzdő proletariátusé? Ha a munkás eladhatja a kapitalistának, az ő munkaadójának munkaerejét oly célból, hogy mindennapi kenyerét megszerezze, miért ne tehetné ugyanazt a szellemi munkás is? Mi több, a testi munkás nem egyszer a közösség érdekeire ártalmas iparágak szolgálatában áll (fegyvergyár, alkoholdermélés, stb.). Miért ne tehetné ugyanazt a szellemi munkás is, hisz népellenes vezércikkeit például szervezett szocialista munkások fogják kiszedni, szállítani, kolportálni stb. És miért ne lehetne valaki lelkes és meggyőződéses harcosa valamely politikai iránynak — úgy, miként a szervezett munkás is — ha kenyérkeresetből szellemi munkaerejét egy más politikai iránynak is rendelkezésre bocsájtja. Sőt nem kell az analógiákat kizárólag a testi munka táborában keresni. Miért hiszi a közvélemény, hogy a bíró, a tisztviselő és egyéb hivatalnok becsületes politikai meggyőzéssel bírhat, jóllehet munkaerejét épügy kiszolgáltatja a mindenkori kormány akaratának, mint a zszurnaliszta annak a lapkiadónak, akinek fizetését húzza . . .

Bármiként gondolkozunk is ezen érvekről, melyeket különben néhány tisztességes ember élő példája is támogatni látszik, az nyilvánvaló, hogy egy komoly erkölcsi problémával állunk itt szemben, melyet elvi alapon kell eldönteni. Ép ezért a magyar közélet erkölcsi megvilágítása érdekében valónak tartjuk, mikor e tárgyban önhöz és a magyar közélet és publicisztikának több más oszlopos tagjához a következő kérdéseket intézzük:

1. Összeférhetőnek tartja-e a politikai tisztességgel, hogy valaki elveivel ellenkező eszméket hirdessen, bár névtelenül, a publicisztikában oly célból, hogy pénzt szerezzen?

2. Lehet-e a testi munkára vonatkozó erkölcsi szabályokat minden módosítás nélkül a szellemi munkára is alkalmazni?

Abban a reményben, hogy szíves válaszával hozza fog járulni az ingadozó közvélemény felvilágosításához, fáradozásait előre is megköszönve, stb.

A beérkezett válaszokat alfabetikus sorrendben adjuk, megjegyezve, hogy térszűke miatt a hosszabb nyilatkozatokat kisebb betűkkel voltunk kénytelenek szedetni:

I. Ady Endre: Egyenesen parancsolóan apostoli, vatesi, valami sohase volt az írás s a demokráciák erjedés-korszakaiban egyre kevésbé lesz és lehet az. Ott sem, ahol gyilkos puritánság jegyében köztársaságot épített s ott pláne nem, hova még csak silány erkölcsönkívüliségében jutott el hazugul a demokrácia. A politiciensnek, e modern közéleti kalandorok elszaporodása, a sajtó fejlődése és üzletiessége s az olvasók növekvő óriási száma egyformán árúvá teszik az írást. De a politikai kupeceknél sem írásban, sem szóban szigorú követelői a politikai tisztességnek nem lehetünk. Csak az a politikus vetkezik írásának árúbaadásakor, aki nevének és személyének nagy altruista ideálok hangoztatásával s a tömegek irányítására állásával a legteljesebb morális megbecsülésre pályázik. Az új sajtó s az új tömeg-litteratura szükségessé tett s kifejlesztett egy újfajta hírlapírói, illetve írói képességet: készen, könnyen, ügyesen, megejtően írni a kiadóhivatal s a legnagyobb számú s legkisebb értelmességű publikum számára. Ezek az írók, hírlapírók, ha mellékesen még politikus-csukácskák is, egészen bátran árulhatják a tollúkat. Ezeknél az írás egyszerű árú, meggyőződésük pedig az, amit velük haszonért íratnak avagy legjobb esetben egy kis csinált hangulat. Még mindig megmaradnak azonban a régi kissé komikus, de majdnem félisteni konceptusban a vezetők vagy vezetni akarók, akiknek egész nevükkel, testükkel harcba kell menniök hirdetett igazaikért. Ezek nem alkudhatnak, nem kupeckedhetnek s ezeknek a munkájára semmiképen sem érvényesek, enyhítően sem, a testi munkára vonatkozó erkölcsi szabályok.

II. Biró Lajos: Ateista kőműves becsülettel építhet templomot és antimilitarista építész becsülettel építhet kaszárnyát; de a pap, aki a templomban misét és szentbeszédet mond, nem becsületes ember, ha ateista, és becsülettel nem maradhat az antimilitarista vezérkari tiszt.

Az újságírónak a legtöbb esetben nagyon mindegy, milyen

politikájú lapot csinál; a publicistának nem. A rendőri riportert becsülettel írhatja a maga riportját akármilyen lapba, a publicista a maga vezércikkét, vagy krónikáját nem. Hogy a vörös lapnak vörösen árnyalt és a feketének feketén árnyalt még a riportja is (nemcsak a rendőri, hanem legtöbbször színházi és irodalmi riportja is), az épen olyan kevésbé változtat ennek a megállapításnak az igazságán, mint az, hogy alig van publicista, aki tökéletesen és véglegesen egyet értene a maga lapja minden állásfoglalásával. Jó szociáldemokraták írhatnak és írnak rendőri riportot és színházi kritikát polgári lapokba és viszont a *Népszava* és az *Alkotmány* vezércikkírói sem értenek — nem érhetnek — mindig és mindenben egyet a lapjuk állásfoglalásával, a pártjuk taktikájával, szerkesztőségbeli kollegáik elmékedéseivel vagy elméskedéseivel.

Ha radikális szocialista vagyok, nyugodtan írhatom a cikkeimet egy liberális lapba, amelynek a politikája nem az én politikám; egyetlenegy sort sem írhatnék azonban becsülettel egy uszító lapba. Klerikális kollegáim épenígy írhatnának jó lelkiismerettel egy konzervatív újságba, de aligha tudnák újságírói becsületérzésükkel összeegyeztetni, hogy szocialista lapba írjanak. Általában: alighanem a világnézet az, amely az újságíróbecsület íratlan törvényeit diktálja, és fejletlen sajtójú, pontosabban: kis munkapiacú országokban épen ezért a világnézet a legnagyobb luxus, amelyet újságíró megengedhet magának. Kis munkapiacú országokban az újságíró becsület nem is válhatik soha nagyon érzékenyre, a sajtó fejlődése ellenben csalhatatlanul meghozza ezt az érzékenységet, amelyet valamikor az újságírók mulatságos snobságnak tartottak.

III. Fényes László: Ott kell kezdenünk, hogy mindegyik munkában van szellemi és fizikai munkásság. Hogy valamely munka azután mikor szellemi vagy fizikai munka, azt az a körülmény határozza meg, hogy tartalmukban mi a lényeges.

A fizikai munkára, a társadalom mai fejlettsége mellett, úgyszólván minden tekintet nélkül, minden etikus ember vagy ha tetszik: tisztességes polgár vállalkozhatik. A fizikai munka nevezetesen csak idegen és összetett munkák, legtöbbször szellemi munka irányításával válik jó vagy rossz hatóerejűvé. A dum-dum-lövegeket nem az a munkás készíti, aki az ólomgolyó közepét kifúrja, hanem az, aki ennek a munkálatnak s a többinek, amely a löveg készítéséhez, azután annak felhasználásához szükséges összeműködését előidézi. Mert hiszen a dum-dum-golyó lyukas ólomkúp nélkül nem lehetséges, azonképen akár a kifúrt ólomkúp, akár a nitroglicerin, akár a puska-csővön tett mozdulatok magukban senkiken sem tesznek kárt.

A fizikai munkások egyszerűen elkészítik az alkoholt. Az alkohollal emberi szervezeteket tehetek tönkre, de megfőzhetem vele a beteg orvosságát is, világhíthatok vele és a szükséges mértékben a bört életmozgásra hívhatom hatásával. Minthogy a dum-dum-lövegekkel is sokszor megakadályozhatom a háborút.

A fizikai munka tehát — nem találok jobb kifejezést — alacsonyabb fokú erőnyilvánulás, amely a magasabb fokú erőnyilvánulás: a szellemi munka hatása folytán válik jó vagy rossz eredményűvé.

Minden munkás, minden etikus ember majdnem minden fizikai munkát teljes önérettel elvégezhet tehát. Amennyiben sokszor vissza kell tartania magát valamely fizikai munkától, azt nem magának a munkának a természete okozza. Hanem a munkát felhasználni akaró szellemi erő kártékony hatásának megakadályozása követeli azt tőle. Zsömlét gyúrni mindig tisztességes munka lenne, de nem a sztrájk törés — tehát gazdaságpolitikai szándékot és célokat nem segít elő a munkás akkor, amidőn sztrájk idején nem dolgozik. Nem a zsömle megsütését akarja megakadályozni, hanem társai leveretését. Itt tehát a negatív fizikai munkával voltaképpen pozitív szellemi munkát végez. Miképpen sehol a világon, úgy a munka birodalmában sincsen abszolút elhatároltság és az átmenet fokozatos. Úgy hogy még az sem áll egészen, hogy minden fizikai munkát teljes önérettel végezhet az ember. A csatornatisztítást teljes önérettel végezheti mindenki. Még a sintéri állást is, ha szükség van reá, önérettel betöltheti. De már a hóhér állását, holott a hóhérság maga fizikai munka, moralitással betölteni nem lehet.

Íme még a fizikai munkában is léphet tehát elő erkölcsi kérdőjel. A szellemi munkának pedig egyenesen nélkülözhetetlen alkotórésze: az erkölcs. (Nem erény, hanem valamilyen erkölcs.) A legkülönbözőbb, legellentétebb erkölcsi nézetek lehetnek nélkülözhetetlen alkotórészek, de szellemi munka erkölcsi érzés nélkül nincsen.

Csupán az a kérdés áll elő most már, hogy még a szellemi munkában is mennyi ismét az erkölcsi alkotórész?

Ezúttal sem lehetséges éles elhatárolás, hanem fokozatos mennyiségek szerepelnek itt is. Mégis a szellemi munkának nagy általánosságban két fajtáját lehet megkülönböztetni. Az egyik az adminisztratív szellemi munka, a másik az alkotó szellemi munka. Ha nem jó kifejezéseket találtam volna, tessék jobbat tenni helyébe. Adminisztratív munka például: a telekkönyvvezetés. Akármennyire ellensége legyek a nagybirtoknak, teljes etikával lehetek telekkönyvvezető, aki kötelességszerűleg beiktatom a 180.000 ezer holdat Schönborn gróf tulajdonául. E munka után pedig nyugodt önérettel mehetek a népgyűlésre, ahol a földbirtokok felosztásáról kell beszédet mondanom.

A telekkönyvvezetőnél tehát — vagyis az adminisztratív szellemi munkánál — nem erkölcsitelenség az, hogy meggyőződésével ellenkező elvnek érvényesülését idézte elő munkájával. E munkásoknál nevezetesen ismét érvényesül az a tétel, amit a fizikai munkánál állítottunk fel, hogy t. i. az erkölcsi szempontok nem terjednek túl munkájuk keretén.

Amint a szeszgyár munkása csupán az alkohol jó előállítására van erkölcsileg kötelezve, azonképpen a telekkönyvvezetőnek erkölcsi szempontjai addig a határig terjednek, ameddig magának a telekkönyvvezetésnek szabályai. Itt is léphetnek előtérbe igen fontos erkölcsi

kérdések. Például ha az állam, a kormányzat vagy a törvényszék elnöke akar a telekkönyvvezetővel a fennálló törvény ellenében valamely telekkönyvvi átírást eszközölni, akkor etikus telekkönyvvezető előtt az az erkölcsi kötelezettség lép előtérbe, hogy a telekkönyvvezetés fennálló törvényeit, szemben magával az államhatalom kezelőivel is, képviselje.

Az adminisztratív szellemi munkán keresztül így érkeztünk el már most a másikhoz: az irányító, az alkotó szellemi munkához. Ennél már fokozottabban lépnek elő az erkölcsi kérdések, mint ahogy maga a munka is sokkal inkább az erkölcsi világból táplálkozik, mint a fizikai erők felhasználásából.

Eljutottunk tehát a publicistához. Az írónál az írás technikai munkája abszolút lényegtelen. Például a cikket írógépen diktálhatom, cikket írhatok tehát anélkül, hogy a legcsekélyebb fizikai munkát végezném.

A publicisztikai munkánál, tehát ennél az abszolút szellemi munkánál, a gondolkodás technikája az, ami munkának számít, a munka értékét pedig a gondolkodás finomsága mellett, még inkább a gondolkodás meggyőződése adja.

Ugyebár az újság, általában minden sajtótermék egyszerűen közvetítő a szellemi munkás, tehát a termelő és az olvasóközönség, tehát a fogyasztó között. Amidőn Molnár Ferenc könyvét akarja olvasni a közönség s azt e célból megveszi, akkor nem a Révai testvérek Rt. főnökének gondolatait óhajtja olvasni, nem is azért ad pénzt. Hasonlóképen, ha egy újságot vesz, akkor nem Hertzka dr. kiadótulajdonos gondolatait és tudását óhajtja olvasni, sőt nem is Hertzka dr. úr üzleti érdekeiről óhajt értesülni, hanem névvel vagy név nélkül dolgozó, de mindenesetre magukat érdekteleneknek állított újságírók vagy publicisták nézeteit óhajtja tudni. Az a körülmény, hogy valamely lap magát előre, mint 48-as vagy munkapárti orgánusot állítja a közönség elé, még nem etikai jogalap arra, hogy az újságírók ezekben a szerkesztőségekben csak stílisták legyenek. A kiadótulajdonosnak e bizonyos pártzempontokat csak abban a formában van joga érvényesíteni, hogy lapjához ama párt elvei szerint gondolkó újságírókat szerződtet a szellemi munkára.

Ha már most a kiadótulajdonos nincs feljogosítva a saját gondolatait másokkal megírni, még kevésbé lehet megengedni, hogy az újságíró a saját meggyőződése ellen való szellemi munkát végezzen. Még a névtelennek sincs joga ehhez, amennyiben etikai respektálásra igényt tart.

Ha azután olyan publicista ír elveivel ellenkező cikkeket, aki valamely elv mellett vagy pártnál angazsálva van, az már — szerény nézetem szerint — vitán felül állóan inkorrektiséget követ el.

Elvek hirdetése nem szolgál arra, hogy abból valaki megéljen. Ez a megélhetés lehet mellékterménye az elvekért való munkának, de semmi esetre sem lehet célja. Ha tehát valaki a saját elvei hirdetéséből nem tud megélni, akkor nincs kötelezve ugyan a saját elvei hirdetésére, de arra már kötelezve van, hogy az ellenkező elvekből ne igyekezzék megélni.

Az irányító szellemi munka a társadalmi munkák egyik legnagyobb nivóján áll, itt az egyén megélhetési szempontjai, kenyérkereseti célja nem jönnek számba. Kívánatos ugyan, hogy aki tehetőséges, hirdethesse az elveit, de az már semmi esetre sem kívánatos, hogy azért, mert nem tetszik a suszterség vagy a végrehajtás igen tisztességes munkája és csak azért, mert az illető „elvhirdető” akar lenni — az ellenkező elvet hirdesse és abból éljen.

A mai társadalom a társadalmi etika szempontjából nem valami messze haladt ugyan az élet gyakorlatában, de odáig már mégis vagyunk, hogy az emberi értékekkel való e legnagyobb csalást ne kelljen approbálnunk.

IV. Gerő Ödön: A mai társadalomnak morálkövetelménye-e a politikai tisztesség vagy már csak esztétikai igénye? Mert a morálkövetelmények parancsok, míg az esztétikai igények csak áhítózások. Van-e ennek a mostani társadalomnak joga a morálparancsoláshoz, s nem kell-e beérnie a szépségre való áhítózással? Nem kell-e a politikai tisztességet az erkölcsi követelmények magasságából leszállítani az esztétikai szépségek földszintjére? Mintha előbb ezt a kérdést kellene megoldani, s csak azután lehetne és kellene arra a fölvetett inkompatibilitási kérdésre felelni? Van-e egyáltalán politikai tisztesség a politikai feladatok megoldásában fáradó és politikai energiákat mozgósító társadalomban? És követelheti-e az ő munkásaitól épen azt a tisztességet, amelyet önmaga épenséggel nem érvényesít? Ha a publicisza nem más, csak a politikai mesterkedést, a politikai üzlet üzemét kiszolgáló munkás, úgy a társadalom nem követelheti tőle az üzemben teljesen fölösleges politikai tisztességet. A politikai tisztesség zavaró okvetetlenkedés volna, amely a politizáló társadalomnak lépten-nyomon útjában van. Olyan nagyon, hogy még a politikai tisztességet áhítózó szépségézés is lázongana ellene. Nem szép az, ami kellemetlen. S a csökönyös politikai tisztesség hősét egyszerre csak kellemetlen smokknak vagy komolyan nem veendő szobatudósnak bélyegzik.

Ám lássuk a kérdés másik vonatkozását. Nem kellemetlen-e az a smokk vagy szobatudós önmagának is? Nem botlik-e bele lépten-nyomon önönmagába? A politikai tisztességtől nem fér hozzá a politikához. Egy latnyit sem érvényesíthet abból a súlyból, amely rászolgált arra, hogy nyomatékos legyen a társadalom politikai munkájában. Es bekövetkezik az, hogy azzal az értékes erővel, amelyet a társadalom munkájának szánt, az ő politikai tisztességével nem tehet egyebet, csak azt, hogy odahaza a maga önértetét fűtheti vele.

Más az, ha arról a publicisztikáról van szó, amely nem a társadalom politikai instrumentumainak, az újságoknak, kezelésénél végez munkát. Arról, amely az ember és a társadalom, a társadalom és az idő összefüggését kutatja s amely ez összefüggés mindenkori helyi körülményeit, az elért stációkat és az útirányokat megállapítja. Ez a publicisztika egyenesen erkölcsi követelmények értékelésével s megállapított értékek érvényesítésével foglalkozik. Ez a publicisztika társadalom fölötti helyzetben dolgozik a társadalomért. Ennek a publicisztikának a politikai tisztesség nem társadalmi parancs, s nem tár-

sadalmi szépségvágy, hanem amolyan perisprít féléje, amely a lelkét hozzája köti. Valamennyien, akik publiciszták vagyunk, ennek a tisztességnek vagyunk a rajongói s a önmagunktól megkövetelői. Mert valamennyien arra a publicisztikai munkára vágyakozunk, amely az ember, a nemzet, a társadalom, a világ elért állomásának kutatását és kellő értékeiknek megállapítását tűzte ki céljául. Egyikünk sem tartja azt publicisztikai eszménynek, hogy a kapitalizált sajtó bérmunkásaként, munkáltatóinknak meggyőződéstől mentesített tehetséget adjon el pénzért.

Pénzért! Mondjuk, hogy megélhetésért vagy a műveltségeinknek megfelelő standard fentartásáért. Csak kevesen vannak köztünk, akik puritánok akarnak lenni, legtöbbünk beéri azzal, hogy becsületes ember. A becsületességből még valahogy meg lehet élni, de a puritánság kész nyomorúság. S aztán van-e társadalmi, emberiségi értéke a *L'art pour l'art* gyakorolt puritánságnak? Ér-e valamit az olyan publicista puritánsága, aki puritánsága miatt nem lehet publicista? Hogyan puritánkodják a publicista az olyan sajtó munkásaként, amely teljesen kapitalizálódott, amely a nagy tőkének üzeme, s amelyben az újságíró, akármennyi is a fizetsége, a szó legteljesebb értelmében proletár, mert hiszen sohasem szerezheti meg magának a termelési eszközöket? A nagyújság tőkés vállalat, még pedig a nagytőke vállalkozása. S akkor, amikor az újságyártó nagytőke a maga termelése számára kisajátíthatta a legszentebb közjogot és közszabadságot, a sajtószabadságot; olyankor, amikor a társadalom magától értetődőnek tartja azt, hogy a tőke a sajtószabadságot üzletileg értékesítheti s a sajtószabadság tartalmát kitevő gondolat-kifejezés-szabadságát a gyári üzemben megszünteti; olyankor, amikor a politikai életnek, a társadalom politikai nyilvánulásának alapja az, hogy a közvéleményt tőkés, vélemény-nagykereskedők és újságyárosok pénzért produkálják: legalább is következtetés az újságüzemek bérmunkásaitól azt kívánni, hogy ne ezt készítsék, aminek a készítésére a gyárba fogadták őket, hanem meggyőződést produkáljanak saját maguk használatára. Hogy ne vállaljanak olyan gyárban munkát, amely pénzért és mindig csak pénzért, üzleti haszonért olyan véleményt gyárt, amely az ő véleményükkel nem egyezik meg, amikor talán nem kapnak munkát olyan újságyárban, amely ugyancsak pénzért és mindig csak üzleti haszonért nekik tetsző véleményt visz a piacra.

V. Görcsöni Dénes: Szomorú jelenség s a magyar közéleti tisztesség gyászos sülyedését jelenti, hogy a közélet hullámzását éber szemmel figyelő *Huszádik Század* a felvetett kérdéseket nem egyes sorsüldözött vagy fonák észjárású kivételek különvéleményeként, hanem a közvélemény tekintélyes részének meggyőződése gyanánt kénytelen tárgyalás alá bocsátani. Az elének adott két kérdés fölvetésére okot szolgáltató eseményben és érvelésben ugyanis tulajdonképpen a meggyőződés árúba bocsátásáról van szó, az pedig mindenkor egyik leghathatósabb kerékkötője volt a közszabadságok s a közjólét terjedésének és emelkedésének. Az a politikus vagy publicista, aki pénzért elveivel

ellenkező irány szolgálatába áll, a maga pillanatnyi hasznáért, gátolni segíti azon irány érvényesülését, mely elvei szerint a nagy közösség s ebben a maga előmenetelét is szolgálja és ez által rövidlátó kapzsiságában maga alatt is vágván a fát, tette nem csak a szellemi munkánál nélkülözhetetlen egyenesség, őszinteség, tisztesség, hanem még a legridegebb számítás szempontjából is föltétlenül elítélendő. Szűknek tartom azonban az igen tisztelt Szerkesztő úr kérdésének olyan fogalmazását, mely a pénz után futó politikai kétkulacsosságot csak a „politikai” tisztességgel állítja szembe. A tisztességnek foglalkozások szerinti felaprózását én a tisztesség fogalmával ellenkezőnek tartom. Tisztességes embernek nincs külön miniszteri, képviselői, katonai, papi vagy újságírói becsülete, mert mindezen foglalkozások — míg bennük él az ember — lényünknek lényeges kellékei s aki e foglalkozásokkal elvállalt állapotbeli kötelességeit az egyéni haszon kedvéért áthágja, nemcsak mint miniszter, képviselő, katona vagy pap, hanem mint ember is tisztességtelen, hitvány lény. Annak a publicistának vagy politikusnak megítélésénél tehát, a szavát vagy tollat eladja, a tisztességtelenségnek megszorító körülírása már a tisztesség fogalmával ellenkező részrehajlás.

A második kérdés eldöntésénél mindenekelőtt azt tartom szükségesnek, hogy elválasszuk egymástól a szellemi munka különböző fajtáit. Az olyan természetű szellemi munka ugyanis, mely a szellemi munkás világnézetére, erkölcsi, vallási elveire való tekintet nélkül tisztán a megrendelő kívánsága szerint folyik, semmiben sem különbözik a testi munkától s természetes, hogy erre nézve a testi munkát szabályozó erkölcsi elvek is utolsó betűjökig alkalmazhatók. Itt a szellemi munkásnak pusztán csak stilizálási ügyessége szerepel, ez pedig semmivel sem magasabb rendű készség a cipőfelsőrészkészítőnek vagy a kőfaragónak gyakorlottságánál, díjazásukban vagy a munkással való bánásmódban sem kívánható tehát a megkülönböztetés. A nagy közönnyel szemben azonban akkor történik eléggé el nem ítéhető csalás, mikor az e fajta szellemi munka a neki joggal kijáró méltányosságnál és szavahihetőségnél többet arrogál magának. Ha a megvehető lapok homlokán ott olvashatók, hogy bennük a vezércikktől kezdve az utolsó hirdetésig minden megvásárolható vagy helyesebben: hogy bennük minden sort azért írtak meg úgy, a hogyan épen megírták, mert úgy kívánta a megrendelő, akkor senki sem volna tévedésben az e lapot létrehozó szellemi munka jellegét illetőleg s nem esküdnének ugyan az újság szavára, de azt hiszem nem is vonná senki kétségbe, hogy ama lap ügyes tollú munkatársainak helyzetét ugyanazon erkölcsi szabályok szerint kell megítélni, mint a szabókét, cipészekét vagy utcaseprókét. Mindegyikük munkáját egyes-egyedül a bér szabályozza. Ettől a szellemi munkától azonban élesen el kell választanunk azt a másikat, amelynek a díjazásnál fontosabb tényező a munkásnak világnézete, elve, meggyőződése; amikor nemcsak cikkíró mesterember vagyok, hanem egy meggyőződésem szerint

becsületesen küzdő tábor lelkes katonája. Ennél a szellemi munkánál a testi munkára vonatkozó szabályok csak addig érvényesülhetnek, míg érvényesülésük nem gátolja vagy csorbítja a szolgált világnézet előmenetelét; további érvényesülésük a nemesebb értelemben vett szellemi munkának leglényegesebb kellékeit, a lelkét pusztítja el. S az irodalom krónikásai időnkint megállapíthatják ugyan, hogy a szellemi munka birodalmában az első irány hívei hatalmasabbak, hangosabbak és befolyásosabbak: a nagy eszmék diadalra juttatója, a haladás kovásza, az evangéliumi *lux mundi* és *sal terrae* mindig a második fajta, a testi munkára érvényes szabályoktól független, elvekért harcoló szellemi munka marad. A *Huszdik Század* pedig őszinte köszönetet érdemel minden irányú meggyőződés elvi embereitől, amiért e kérdés tisztázását megkísérelte.

VI. Halász Imre: Április 3-án kelt b. levelüket megkaptam. Az abban felvetett körkérdések mindkettőjére csak tagadólag válaszolhatok. Ezzel akár be is fejezhetném válaszomat. De b. levelük egész tenora mutatja, hogy nem ily kurta elbánást várnak tőlem. Előrebocsátom, hogy azt a konkrét esetet, mely Önöknek e körkérdések felvetésénél kiindulási pontul szolgált, kevésbé ismerem, hogysen magára erre az esetre vonatkozólag, akár csak közvetve is, a bíró vagy szakvéleményező szerepét vállalni hajlandó lehetnék.

Tehát tisztán elvi alapon kívánom az alábbi néhány megjegyzést elmondani.

Első kérdés: „Összeférhetőnek tartom-e a politikai tisztességel, hogy valaki elveivel ellenkező eszméket hirdessen — bár névtelenül — a publicisztikában oly célból, hogy pénzt szerezzen?”

A kérdésben tulajdonképp benne van a válasz, hogy nem tartom összeférhetőnek. Az élet azonban ezt a kérdést nem szokta oly rideg alakban föltenni, ahogy Önök föltették. Merőben legendáriusnak tartanám azt az embert, aki beállítana egy újságszerkesztőhöz s így szólna hozzá: Uram, én kész vagyok elveimmel ellenkező eszméket hirdetni b. lapjában, — mit fizet ezért? Hasonlóképpen legendárius alaknak tartanám azt a szerkesztőt, aki az ilyen embert ki nem dobná.

Az életben nem így játszódnak le ezek a dolgok. Van egy ambíciózus fiatal ember, aki a politikához nem sokkal többet ért, mint amit a napilapokból meg lehet tanulni, de aki — mint mondani szokták — érvényesülni szeretne. Első dolga természetesen, hogy választókerület után néz. Talál is egyet, hol némi kilátással a sikerre, szerencsét próbálhat. Tanulmányozni kezdi a terepet, igyekszik kiismerni a polgárság politikai nézeteit. S amint fokról fokra megismerkedik a tereppel, a saját lelke mélyében azt a sajátos fölfedezést teszi, hogy az ő nézetei már régóta nagyon közel állottak a lakosság felfogásához. Fellép, megválasztják, bekerül a képviselőházba. Természetesen csatlakozik ahhoz a párthoz, melynek elveit — most már komoly hitté erősödött meggyőződése szerint — mindenkor rendületlenül vallotta. A pártállások s az ú. n. elvek az esetek nagy részében ilyféle autoszuggesztió szüleményei.

E mellett kettőt kell megjegyeznünk. Először, hogy a párt ú. n. „elvei” kodifikálva nincsenek. Rendesen néhány, többé-kevésbé nyújtható jelszó az egész. Másodsor: a párthoz csatlakozás még nem egyértelmű a teljes alárendeltséggel s a teljes lemondással a saját nézeteiről úgy a jelenre, mint a jövőre nézve. A párttag nem szegődményese az ú. n. pártelnöknek, vagy a párt vezető csoportjának. A pártfegyelem is enged bizonyos latitúdót az egyéni felfogásoknak. Hisz a pártban tanácskozni, sőt vitázni is szabad. Az a pont, melyen túl a pártból való kilépés a politikai tisztesség követelményévé lesz, nem egy matematikai pont. Vitatható, kisebb vagy beljebb tolható. Így áll az „elvek” kérdése a tisztelt Házban. Még valamivel lazábban áll a sajtóban. A legtöbb lapnak van ugyan ú. n. programja, de ez sem kódex. Nem is szokták valami nagyon betartani. De nem is lehet e téren a hajszálig pontosan kodifikált programokat felállítani. S ha lehetne is, nem volna szabad, mert úgy kellene lenni, hogy a fődolog mindig az ország érdeke legyen, melyet a pártprogramul szolgálni hivatva van.

Amde a konstellációk változnak. Megtörténhetik, hogy ami tegnap az ország érdeke szempontjából parancsoló szükségnek látszott, ma már nem az, holnap esetleg károssá, sőt veszedelmessé is válhatik. A konstelláció és a felfogások változnak, a pártprogrammok ingadoznak, azoknak örök időkre szóló megrögzítése lehetetlen.

A politika nem exakt tudomány. Még mint katedrai értelemben vett diszciplína sem az. Még kevésbé ilyen a nézetek, irányeszmék, taktikai fogások ama halmaza, melyet gyakorlati politikának szoktak nevezni. Erről már Kossuth megmondta, hogy egészen az exigenciák tudománya. Tulajdonképp nem is tudomány, hanem egy neme a művészetnek. Bizonyára van elvtagadás, van önző indokokból végrehajtott elvtagadás is. De tekintettel arra, hogy a gyakorlati politikában a kellően megokolt nézetváltoztatás nemcsak hogy nem *eo ipso* bűn, de egyenesen kötelesség is lehet, világos, hogy a legnehezebb dolgok közé tartozik, valakire az ú. n. elvtagadást rábizonyítani. Merész frontváltoztatásoknak voltunk tanúi a lefolyt évtizedekben, de arra nem tudok esetet, hogy valaki az elvtagadást bevallotta volna. A tisztelt elvtagadó urak, ha sarokba szorítják őket, a legitim, sőt hazafiasan megokolható nézetváltoztatás tisztos köpenye alá bújhatnak s rendszerint oda is bújnak.

A felvetett körkérdésnek arra a kifejezésére, hogy „valaki elveivel ellenkező eszméket” hirdessen, az a megjegyzésem, hogy ez tulajdonképp *contradictio in adjecto*. Aki elveivel ellenkező eszméket hirdet, annak az embernek tulajdonképp már nincsenek s alkalmasint soha nem is voltak „elvei”. Ha ezeket az ú. n. elveket, melyek állítólag lettek volna neki, pénzért tagadja meg, a dolog még világosabb. Nos hát, az „elv” olyan dolog, mely abban a percben megsemmisül, amikor eladóvá akarják tenni. Aki meggyőződését „péNZért” (vagy más anyagi előnyért) eladja, az egy furfangos csaló, mert elad olyasmit, amije nincs. Még szálnalmasabb az, aki meggyőződéseket vásárol, mert ez péNZt ad olyasmiért, amije az eladónak nincs és nem is volt soha.

Efféle trafikálások ha vannak, kívül állanak a tisztességes publi-

cisztika körén. Hogy névtelenül történik-e a dolog, az nem is enyhítő, sőt talán súlyosbító körülmény. Aki azt állítja, hogy a névtelenség fedi és menti az elvtagadást, az akár azt is mondhatná, hogy lopni szabad, csak meg ne tudják. Aki már annyira sülyedt, hogy nemcsak elveivel ellenkező eszméket hirdet pénzért, de azt hiszi, hogy ezt kimenti a névtelenség, az ne akarjon publicista lenni, hanem szegődjék el kikiáltónak valamely mutatványos bódéhoz.

Függelékül a fentiekhez még pár szót a zsurnalisztikái anonimitásról. Ez sajtónkban már régóta szabállyá vált, de mint gondos megfigyelője sajtóviszonyainknak, azt mondhatom róla, hogy nem volt nemesítő hatása a sajtóra, hanem csak hozzájárult a dudva szaporodásához közéletünknek e fontos mezején. A meggyőződéses és tehetséges publicistáknak, akiknek semmi okuk sincs a bujkálásra, az anonimitás csak ártott. A nyilvánosság ellenőrző, bíráló vagy buzdító keresztüzében izmosodnak a talentumok, edződnek a jellemek. Az anonimitás a magyar zsurnalizmus javát fosztotta meg ettől a jótékony hatástól s ezzel szellemi munkálkodásának erkölcsi jutalmától.

Ellenben azoknak, akikre nézve hasznos a bujkálás, kellemes takaróul szolgál s mindenek fölött kedvez bizonyos kiadó-vállalkozók cinikus pénzszerzési szenvedélyeinek. Ráfogták az anonimitásra, hogy kedvez a gondolat korlátlan szabadságának. Hogy volt másutt, erről most nem vitázom. Nálunk nem nevelt Juniusokat, hanem rabbilincs lett, mely a talentumokat odaláncolta a kapitalizmus szolgálatához. A magyar sajtó erkölcsi nemesedését és a talentumok felszabadulását mozdítaná elő nézetem szerint az, ha ismét gyakorlatba vétetnék, hogy a fontosabb fejtegetésekért szerzőik nevükkel vagy legalább egy állandóan választott „*chiffre*”-rel álljanak helyt.

Most még pár szót a második kérdésről: „lehet-e a testi munkára vonatkozó erkölcsi szabályokat minden módosítás nélkül a szellemi munkára alkalmazni?”

E kérdés ily föltevése ellen némi kifogásom van. Én nem ismerek oly testi munkát, melyben az értelmiségnek része ne volna. A legtöbb esetben ez a rész igen tetemes. A munkaeredmény s annak értéke szempontjából az értelmi faktor gyakran épenséggel döntő fontosságú. Viszont ahhoz, amit szellemi munkának nevezünk, a művész, az író munkájához stb. szintén nem elég az agyvelő tevékenysége, hanem a kezeknek, az izmoknak, a gyakorlottságnak is jut szerep, szóval itt is kell erőfeszítés és bizonyos időnek a munkára fordítása. A munka mind a két kategóriájában kijut a része az izmoknak és az idegeknek. Nemcsak az ú. n. szellemi munkában, hanem a jól végzett testi munkában is van szerepe az ambíciónak, a becsületnek, az így kiérdemelt munkabérben is van bizonyos eleme annak, amit a nyelvszokás honorárium névvel jelöl.

Viszont tévedés, hogy minden munka, amit tollal végeznek, *eo ipso* „szellemi” munka. Az egyéni teljesítmény nézőpontjából tekintve a szellemi és a testi munka nem ellentéte egymásnak, hanem két egymásba kapcsolódó birodalma az emberi tevékenységnek, melyekben mindenütt együtt van az izmok és az agy munkája, csak az arányokban és a fokozatokban vannak eltérések.

A testi munka méltóságának e nemesebb értékelése mellett is állítom, hogy az erre vonatkozó erkölcsi szabályokra nem lehet, mint valami kaptafára ráhúzni az ú. n. szellemi munkát is, valamint például azokat a követeléseket, melyeket a magasabb értelemben vett irodalmi, publicisztikai, vagy művészi tevékenységgel szemben támasztunk és támasztanunk kell, nem támaszthatjuk a kubikosokkal szemben. Hogy ez így van, annak okát nem annyira magában a munkateljesítményben, mint inkább az előállított produktum különbözőségében látom. A testi munka eredményeinek rendszerint meg van a maguk piaci ára, sok esetben egyenesen a tőzsdei árfolyama. Hozzájárul ehhez, hogy a testi munkával előállított produktum mennyisége arányos a ráfordított idő- és erő mennyiséggel. A testi munka produktumainál tehát egészen megbízható értékmérők állnak rendelkezésünkre.

A szellemi munka produktumainál ily mérőeszközökkel nem rendelkezünk. Utalhatna valaki a mérnökök, orvosok stb. tarifáira, mint tipikus alakulatokra. De már itt is e tarifák körébe hatalmasan benyúlik az imponderabilis tényezők módosító sorozata. A szellemi munkának legfontosabb területein pedig*, az irodalmi, a művészeti, a tudományos produkció körében egyenesen ki vannak zárva az értékelés ilyen módjai. A magasabb tehetség birodalmában nincs és nem lehet semmiféle tarifa s épen a lángelme és az inspiráció legmagasabb régióiban a közönséges értékmérők egészen felmondják a szolgálatot. A nagy gondolatok kigondolói, a nagy találmányok kitalálói, a haladás nagy úttörői, az erkölcsi világ hősoszai ingyen árasztják adományaikat az emberiségre, mint a nap az ő éltető sugarait. Az esetleg kapott anyagi jutalom eltörpül az ő adományaik nagysága mellett.

A szellemi tevékenység középrétegeiben a szellemi munkást természetesen bizonyos jutalom illeti meg, s erre nézve a körülmények hatása alatt kialakulnak bizonyos megközelítő meretek. E pontban elvi különbség alig van, vagy legalább nem jelentékeny. Mindegyik, a testi és szellemi munkás becsülettel felveheti munkája díját, neveztessek az napszámnak, heti bérnek, vagy honoráriumnak.

A kritikus pont, amely a most tárgyalt kérdés fölvetésére alkalmat szolgáltatott, nézetem szerint abban rejlik, hogy az ú. n. szellemi munkateljesítményekkel, nem ugyan mindig, de elég gyakran velők jár bizonyos elvek vagy eszmék hirdetése. Csakis ezért kaphatott lábra egynémely kevésbé világos fejben az a merőben zagyvagondolat, mintha a szellemi munkáért fizetett honorárium ezeknek az elveknek, vagy pláne ez elvek megtagadásának a jutalma lehetne. De hát abból, hogy a teljesített szellemi munka anyagi jutalmát felvenni tisztességes dolog, nem következik az, hogy az elvek megtagadásának megfizettetését szabad és lehet a szellemi munkáért húzott honorárium tisztos ruhájába öltöztetni.

VII. **Ignotus:** A *Huszádik Század* szerkesztőségétől felvetett igen érdekes (és minden író-újságíró-t különösen érdeklő) kérdésekre én nagyjában megadtam a magam feleletét már részben, a *Magyar Hírlap* 1909 ápr. 11-iki számában, hol Radó Sámuel dr.-nak akkor megjelent *Hírlapírók iskolája* című füzetkéjét ismertetve, egyebek közt a következőket írtam:

„A változással, mely az üzlet s a technika haladását az újságíró mesterség átalakulásában tükrözteti le, valójában összefügg a második dolog is, amiben Radónak ellene vetném lábamat. Nem egy mondata vagy meghatározott tétele ellen, hanem az ellen a, félek, újabb revízió nélkül a múltak leltárából átvett lélek ellen, mely persze nemesen és vonzóan lengi be elmékedéseit, s amely szó nélkül, sőt mint valami magától való értetődésbe megy bele abba a kívülről diktált felfogásba, hogy az újságírónak úgynevezett jellemnek kell lennie, a meggyőződés s a hite szerint való igazság fanatikusának, akinek tollat egy hazug szónak nem szabad elhagynia, már mint olyan tételnek vagy állításnak nem, mely legmélyebb érzése szerint nem a legtisztább igazság. Ez igaz is, nem is; így is van, de nincs is, nem is lehet így. Vegyük csak azt a klasszikus példát, amit Radó részletez: a Bismarck politikája körül való sajtószolgálatot. Vajon a hű és önzetlen Buschok és Bucherok, akik a Bismarcktól zseniális számítással sugalmazott cikkeket írták, azon belül, hogy Bismarckot lángelmének tartották, aki tudja, mit csinál, s fő céljában, a német egység és hatalom kiküzdésében egyetértettek vele, minden nézetet és tételt vallottak-e, amit Bismarck megíratott velük? Ez annál lehetetlenebb, mert hiszen a nagyember, politikai szükség szerint, néha egyenesen hazugságokat is íratott az újságokba; kegyetlen és lovagiatlan támadásokat még asszonyok ellen is, kétes eszközökkel, melyeket csak a cél szentesített. De ezt nem is nézve: lehetséges-e, hogy olyan kemény és egész fej, aminőnek a Bismarck újságírójának kell lennie, ugyanazt vallja minden dologról, mint az ő egészen más gondolkodású vezére? Lehetséges-e ez még politikai párton belül is? Nem, de viszont cselekvés és hadviselés lehetetlen másképp, mint egy ember feje, egy program tételi és hitvallása szerint, akár osztakozik bennük az ember, akár nem. S ha a politikusnak nem vág jellemébe, hogy aláveti magát a vezér diktátumának, nem vág jellemébe az újságírónak sem.

De még tovább: az újság hivatali szervezet; az újságírás mesterség és kenyér, akár teszem valamelyik minisztérium. Vajon ki becsüli annyira alá a minisztériumokat, hogy szokásaik erkölcsé, munkájuk fontossága s értelmi természete dolgában alábbvalónak tekintse ezeket valamelyik napilapnál? Vajon valamely kormányzati cselekvés nyélbeütése, elrendelése, okmányainak megfogalmazása körül van-e kisebb része a megfelelő osztály tisztviselőinek, a fogalmazónak, az osztálytanácsosnak, a miniszteri tanácsosnak, olykor az államtitkárnak is, mint egy napilap névtelen cikkírójának az aznapi vezércikk körül? Ki lát abban jellemtelenséget, ha a legmagasabb hivatalú miniszteri tisztviselő is végigszolgál akár hat különböző és gyakran ellentétes kormányzati rendszert is és szignál, sőt megfogalmaz olyan okmányokat, melyeknek helyességéről s igazságáról nincs meggyőződve? Kinek jut egyáltalában eszébe politikai államtitkáron alul, vagyis azon az eseten és helyzeten alul, mikor egy immár politikai személyiség a maga nevében és felelősségére köti magát hozzá egy bizonyos politikához: kinek jut eszébe ezen alul bárki tisztviselőt feleltetni a politikáért, melyet szolgál s jellemébe vágónak tekinteni a martiriumot, hogy kenyér vagy egyéb helyzet okából, de néha azért is, hogy helyette rosszabb ember komiszul ne képviselje

a rossz ügyet, igenis legjobb képessége szerint szolgál olyan ügyet, melyben nem hisz, melynek, a lelke mélyén, talán az ellenkezője diadaláért imádkozik? Hiszen határai ennek is vannak; vannak anyira rossz ügyek vagy az ember testével, lelkével, minden érzésével és törekvésével annyira ellenkezőek, hogy ereje legkínosabb megfeszítésével sem tudná ezeket képességei szerint szolgálni. Lehet azt mondani — bár ezt is csak bizonyos fokon fölül s némi érzéktelenséggel az ember abbéli joga iránt, hogy legyen mit ennie s miből ruháznia feleségét és nevelnie a gyermekeit — hogy ízlés és jellem dolga magasabb államhivatalt vállalni vagy tovább viselni valamely elnyomó idegen hatalom szolgálatában. De semmi esetre sem lehet jellembevágó kázust csinálni olyan semmis nuance-különbségekből, aminők teszem nálunk választják el a legveszekedettebben marakodó polgári pártokat, s viszont a szocialistától sem lehet rossz néven venni, ha inkább igyekszik netán meggyőződésével ellenkező, de kenyéradó munkával (melyet becsületesen végez s az árát tisztességgel meg szolgálja) legalább életben és készenlétben tartani az előtte szent ügynek egy, ha sora kerül, használható harcosát, mintha egyszerűen éhen pusztul, amivel semmiféle ügynek nem használ. Jellem dolga itt csak annyi, hogy vállalt munkáját becsülettel, legjobb tehetsége szerint végezze, s az ügynek, melyért nem rajong, belső ellensége és házi kéme ne legyen olyan ellenséges ügy javára, melyben talán jobban hisz.

Amit ezekben a tisztviselőkről írtam, azt tessék, *mutatis mutandis*, transzponálni az újságíróra, s meglesz a mai valóságos állapot, amint az ma már világszerre így van, s amely e valóságával s szükségesszerű voltánál ebben foglalt bizonyosságával tiltakozik az elméleti erkölcspecérkedés ellen, mely kipécézetten épen az újságíró akarja olyan jellembeli mértékkel mérni, amilyet óvakodnék magára s a maga fajtája foglalkozására illeszteni. Ha azt mondják, hogy az újságíró munkájához több kell az ő lelkéből, idegzetéből s elméleti képességéből, mint a tisztviselőnek, akkor az nem azt bizonyítja, hogy a deplacéirt újságíró kisebb jellem, csak azt, hogy nagyobb mártír, mert megkínzottabb proletár, mint a tisztviselő. A jellembevágó fokot, melyet a tisztviselőről szólván, a politikai államtitkárnál állapítottam meg, a politikai s egyéb téren munkáló újságírónál ott lehet megállapítani, ahol a maga neve vagy ismert jegye alatt írja cikkeit. S viszont ha névtelenül s nem a maga esze, hanem lapjának szüksége szerint ír is, nemcsak a jelleme tiltja, de a tehetségének rugalmassága nem tágulhat annyira, hogy hitével és érzésével mindenképp ellenkező ügyet szolgáljon általában vagy részleteiben ...”

Eddig van az, amit most három éve vallottam e dolgról, s e vélekedésemnek a dolgok fejlődése mindinkább igazat ad. A *Huszadik Század* második kérdésére az a felelet, hogy a testi munkára vonatkozó erkölcsi szabályokat nem lehet minden módosítás nélkül a szellemi munkára alkalmazni, de bizonyos fokig kell. Ami a publicisztikát illeti: a határ ott vonódik meg, ahol valamely vélemény egy írónak az egyénisége s különösen a neve bélyegével jelenik meg az emberek előtt. Ezt semmi esetre sem lehet olybá venni s úgy megítélni, mint a cipőt, amit a szocialista varga akár jobb mesteremberi meggyőző-

dése ellen, akár a tőke szolgálatában varrt. Ellenben ahol az írói munka valójában csak magasabbrendű fogalmazás, melyhez a munkásának egyéniségéből főképp az ügyessége s a gyakorlata szükséges s amely munkára nézve alapjában mindegy, hogy ki végezte: ott a szellemi munkára annál inkább át lehet vinni a testi munkának megadott véniákat, mert ez a fajta szellemi munka egészen közel áll a testi munkához. Az újságíráson belül e megkülönböztetést meg kell tenni az újságba írói dolgokat nevük aláírásával író írók, s a tulajdonképeni és személytelenebb újságírói munkát végző újságírók között. Megeshetik, hogy ugyanazon ember esik hol egyik, hol másik megítélés alá, hol egyik, hol másik munkájának természete szerint. Ez bizonyára bonyodalmas és szomorú állapot, de ez a valóságos állapot; a valóságos körülmények szerint így alakult ki valóságban az erkölcsi felfogás, élő példájául annak, hogy az erkölcsi felfogások simulékonyan hozzáalakulnak egyik napról a másikra, a napok rendjén kialakuló gazdasági szükségekhez vagy lehetőségekhez.

VIII. **Jászai Samu:** Nem hiszem, hogy a fölállított kérdések fölött egységesen lehetne dönteni. Úgy hiszem, hogy mindenki politikai meggyőződése szerint adja a választ. Így például én osztom a németországi szociáldemokraták azon régen elfoglalt álláspontját, hogy erkölcstelen dolog, ha valaki meggyőződése ellen ír, vagy munkatársává szegődik olyan lapnak, amely az ő politikai meggyőződésével ellenkezik.

A testi munka szabályai nem alkalmazhatók a szellemi munkára. A testi munkás, közgazdasági értelemben, árú, eszköz a termelésben, míg a szellemi munkás tudatosan végzi jó vagy rossz munkáját. Ez a tudatosság különbözteti meg a testi és szellemi munkást.

A szedőinas nem azért tanulja mesterségét, hogy fölszabaddulása után népellenes cikket szedjen, hanem, hogy becsületet munkával megkeresse kenyerét és a betűszedők kétharmada tényleg társadalmilag hasznos munkát végez.

Sok újságíró azonban már azzal a tudattal lép a szerkesztőségbe, hogy hazudnia kell és minden haladás és modern törekvés ellen harcolnia kell.

Egyébként pedig úgy áll a helyzet, hogy körülbelül kilencvennyolc százaléka a munkásoknak társadalmilag hasznos munkát végez, míg a hírlapíróknál az ellenkező arány áll fenn.

A testi munkánál különben sem, lehet megállapítani, melyike társadalmilag hasznos vagy káros. Így például általánosságban állítják, hogy a fegyverkovács társadalmilag káros munkát végez, pedig az általa készített fegyverek a forradalomnak, a haladásnak is tettek már és tehetnek még nagy szolgálatot.

IX. **Kóbor Tamás:** A logikai egyszerűség érdekében hadd feleljek első sorban az első kérdésre. Az analógia a szellemi és testi munka között nézetem szerint tarthatatlan. Mint fegyverkovács nekem akármilyen nézetem lehet a háborúról, azért a kezem tudása biztos. Amit

mint fegyverkovács tudok, azt a kezem ügyességének teljességével érvényesíthetem, erkölcsi világomtól merőben függetlenül. De ha gondolkozásom és meggyőződésem szerint elítélem a háborút, akkor dolgodó készségem nem áll annyira rendelkezésemre, mikor a háború jogosultságának a beigazolását bízzák reám. Az a gondolkozás, mely meggyőződésemet produkálta természetes megnyilatkozása egész lelki struktúrámnak, becsületes elhelyezkedése mindazoknak a megismeréseknek, melyeknek birtokában más mint háború-ellenes meggyőződésem nem is lehet. Amikor pedig az ellenkező feladat vár reám akkor erőszakot kell elkövetnem e belső rendemen, miveltoznak történelmi kifejlődésén s ez érvelésem mesterséges erő kifejtés, mely minél tökéletesebben sikerül, annál több kárt okoz egyéniségben. Mint testi munkás semmi közöm ahhoz az árucikkhez, mely kezem alól kikerül, mint szellemi munkás csalog: olyasvalamit hitetek el, amit hazugságnak tartok, olyasvalamit erősítek, aminek lerombolását vallom hivatásomnak.

Ebből következik, hogy az ellenkező elvek szolgálatát pusztán önfentartás céljából erkölcsstelennek tartom. De nem tartom összehérhetetlennek a politikai tisztességgel.

Ha politikai étellel kapcsolatban erkölcsről beszélünk, óvatosabban kell bánnunk a fogalmakkal s a pusztá kifejezések szótárbeli értelmezésétől nagyon is el kell térnünk. Kezdem azon, hogy valakinek politikai elvei vannak, a konkrét esetet véve fel példának, valakinek függetlenségi elvei vannak. Tudományban, magánéletben az ember ura az elveinek, a politikában nem. Ebben a mesterségben nem ismerek embert, aki elvei szerint, gondolkodása szerint cselekednék. A konkrét esetben: valaki a koalíció választásain függetlenségi mandátumot kap tehát függetlenségi. Az illetőt kiközösítették a függetlenségi táborból, mert ragaszkodott az önálló vámterülethez és külön hadsereghez, holott pártja vámszerződést kötött és megszavazta a közös költségvetést. Kétségtelen, hogy az elvet hívebben szolgálta, mint pártja, mégis a párt képviselte az elvet, nem ő. Már most mint újságíró kitagadott létére szabadon, meggyőződésének tárházából írhatott, ellenben ha a párt kebelében marad, ugyanazt az erőszakot kell gondolkodásán elkövetnie és ezt az elvűség nevében követelnék tőle, amit most perhorreszkálnak, mivel formailag is nyilvánvaló a meggyőződés és a munka közti konfliktus.

Viszont, mikor egy frakcióval sikerül megint az elvet érvényre juttatni az önálló bank-ügyben, a vezére szorult le a vezérségről. Kossuth Ferenc, aki kiközösítette az illető képviselőt, szintén elvtagadóvá vált mindaddig, amíg megint tekintéllyé nem növekedett egy időre. Amiből egyszerűen csak arra akarok következtetni, hogy a politikában a meggyőződés a szervezkedés természete szerint ki van kapcsolva az egyéni gondolkodásból és vezéri vagy tömeggondolkodássá válik. Mindennap megkövetelik a politikustól, s különösen a politikai újságírótól, hogy az ellenkezőjét igazolja be, amit gondol, egy párthatározathoz mindenki hozzájárul, de nem tartja helyesnek, hírlapíró pedig kötelességszerűen mindig a meghozott határozat mellett száll sikkra.

Tovább kell mennünk: szerkesztőségben szinte ki van zárva, hogy az író a maga meggyőződését képviselje minden részletben. Politikát ott egy agyvelő gondol, a többi fogalmaz s az ugrás ugyanannak a pártiránynak a hasábjain van akkora, mint az egyik pártirányból a másikba. Ez a tény szinte erénnyé teszi a mobilitásnak azt a nemét, melyet minden más téren habozás nélkül erkölcsstelennek kell mondanunk, valameddig az igazság vallását és szolgálását erkölcsnek tartjuk. A makacs ragaszkodást az egyénileg átlátott igazsághoz fiatal embereknél tapasztaljuk s az öregebbek ezt éretlenségnek bélyegzik. A tapasztalt, rutinírozott politikus, aki az elveknek már tekintélyt is nyújt, sokkal rugalmasabb, a legtapasztaltabb és legtekintélyesebb pedig már csak rugalmas.

Mást írni mint igaznak vallani: megfér a politikai tisztességgel, mert politikai kvalifikáció, melyet mindenkitől megkövetelnek s mert ha nem férne meg vele, akkor politikai tisztességről egyáltalán nem lehetne beszélni. Már most pénzszerzés céljából az ellenzéki meggyőződés kormánypárti lapban politizál. E tudományos lapban a pénz és egyéb egyéni érdekek között különbséget tenni nem szükséges: egy fogalom ez. Ennélfogva nem is látok döntő fontosságot, hogy akinek kenyér kell, kenyérért tranzigál, akinek pedig miniszteri tárca, politikai befolyás, agrárius vagy merkantilis törvényhozás kell, aki osztály-érdeket képviseli, ezekért enged a negyvennyolcból és cselekszik, szolgálván irányokat vagy taktikát, amit ez érdekek nélkül nem tenne. Az pedig, hogy a függetlenségi író hatvanhetes lapot lát el, ebben elősmerem, lehet súlyos momentumot látni, én azonban nem látok. Ez a két irány olyan kicsinyességekben keresi a maga eget-földet jelentő különbségeit, hogy meggyőződésbeli momentumokat nem is érinthet. Igazán nem tudom, ki volt hatvanhetesebb Tisza Kálmán, vagy Kossuth Ferenc és Justh Gyula, mikor kormányon voltak, s még kevésbé tudom, hogy Farkasháznak, ha nem csap föl balpártinak, annak idején a Kossuth Ferenc lapjában nem kellett volna-e hatvanhetesebb cikkeket írni, mint most írt — kormánypárti lapjában.

A politikai tisztességgel való összeférés nem erkölcsi kérdés, hanem gyakorlati. Senkisésem él egyéni gondolkodása szerint, tehát nem szabad azt az igazán erkölcsi értéket a politikának embereire alkalmazni, akár a redakcióban ülnek, akár a parlamentben.

** Lengyel Géza, Mikes Lajos, Nagy Endre, Ormos Ede, Pogány József, Rónai Zoltán, Szende Pál, Türi Béla, Weltner Jakab és Zigány Zoltán urak nyilatkozatait Szemlének jövő számában fogjuk közölni.